

UNIVERSITETETS
KULTURHISTORISKE
MUSEER
OLDSAKSAMLINGEN
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

BOPLASSPOR FRA MELLOM-
NEOLITIKUM

BEDE NORDRE 1046/80
SARPSBORG KOMMUNE,
ØSTFOLD

HILDE FYLLINGEN

**UNIVERSITETETS
KULTURHISTORISKE
MUSEER**

Gårds-/ bruksnavn Bede, Berg Nordre	G.nr./ b.nr. 1046/80
Kommune Sarpsborg	Fylke Østfold
Saksnavn Bede	Kultuminnetype Bosetningsspor fra yngre steinalder
Saksnummer (arkivnr. UKM) 05/15490	Tiltakskode/ prosjektkode 765067
Eier/ bruker, adresse Sarpsborg og Omegn Boligbyggelag Postboks 335, 1702 Sarpsborg	Tiltakshaver Sarpsborg og Omegn Boligbyggelag
Tidsrom for utgravning 16.04.- 19.04. 2007	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum NGO 1948. Akse 3. N140435, Ø23643
ØK-kart CR 030-5-4	ØK-koordinater
A-nr. 2007/182	C-nr. C.56156
ID-nr (Fornminneregisteret) 92530	Negativnr. (UKM) Cf.33699
Rapport ved: Hilde Fyllingen	Dato: 18.07.2007
Saksbehandler: Per Oscar Nybruget	Prosjektleder: Per Oscar Nybruget

Sammendrag

16.-19. april 2007 ble det foretatt en arkeologisk utgravning på Bede, Berg Nordre 1046/80 i Sarpsborg Kommune i forbindelse med at det skal legges ut tomter for boligformål. Det ble åpnet ca. 800 m² i lett skrånende terreng i den gamle strandsonen. Det ble ikke funnet strukturer, men derimot løse funn av flint og traktbegerkeramikk. Funnenes distribusjon, samt topografien, tyder på at området har vært ytterkanten av et bosetningsområdet som ved hjelp av keramikken kan dateres til 3500 f.Kr.

INNHOOLD

1.0 Bakgrunn for undersøkelsen	2
2.0 Deltagere, tidsrom	2
3.0 Formidling	2
4.0 Landskapet – funn og fornminner	2
5.0 Utgravningen	
5.1 Problemstillinger – prioriteringer	3
5.2 Utgravningsmetode	3
5.3 Utgravningens forløp	3
5.4 Kildekritiske forhold	3
5.5 Utgravningen	4
5.5.1 Funnmaterialet	4
5.5.2 Strukturer	4
5.5.3 Datering	7
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver	8
5.6 Vurdering av utgravningsresultatet, tolkning og diskusjon	8
6.0 Konklusjon	9
7.0 Litteratur	9
8.0 Vedlegg	
8.1 Strukturliste	10
8.2 Funn	11
8.3 Tegninger	12
8.4 Fotoliste	14
8.5 Kart	15

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

BEDE, BERG NORDRE, 1046/80, SARPSBORG KOMMUNE, ØSTFOLD FYLKE

HILDE FYLLINGEN

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Østfold fylkeskommune gjennomførte i perioden 18. – 22. oktober 2004 en arkeologisk registrering av Bede, Berg Nordre 1046/80, i forbindelse med tilrettelegging av området for boligformål. Planområdet var på ca. 17 dekar men kun 700 m² ble vurdert som å inneholde spor etter forhistorisk aktivitet.

2. DELTAGERE, TIDSROM

Kulturhistorisk Museum foretok en arkeologisk utgravning av området 16.- 19. april 2007. Feltleder var Hilde Fyllingen og feltassistent Øystein Rønning Andersen. Maskinfører Rune Svorkås fra Andreassen Entreprenør ble hyret inn for 2 dager og O lav Berg fra Norges Metallsøkerforening bidro med metallsøking før området ble åpnet. Prosjektleder Per Oscar Nybruget var i felt 16.04. og 17.04.

3. FORMIDLING

Tiltakshaver Sarpsborg og Omegn Boligbyggelag var på besøk i begynnelsen av uken og fylkesarkeologen var på befarig 18.04. Sarpsborg Arbeiderblad gjorde to oppslag rundt gravningen - 17.04.og 20.04.

4. LANDSKAPET, FUNN OG FORNMINNER

Planområdet lå underdyrket mark, 38 m.o.h., omgitt av villabebyggelse. Det undersøkte området lå i en svak sør og østvendt skråning på det som i steinalderen har vært en liten utstikker langs den gamle strandsonen. Det ble under registreringen gjort funn av 1 flintskraper og noen flintavslag i matjordlaget. Det var fra før kjent to gravfelt sørøst og sør fra området (id.40550, 78814), helleristninger (id.50716), en hulvei (id.21086) og en flintdolk (id.79291) i nærområdet. I tillegg var det på samme eiendommen registrert to steinalderboplasser.

Bilde 1: Området etter åpning. Tatt mot nord.

5. UTGRAVNINGEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Det ble under registreringen påvist løse funn av flint samt en mulig struktur som i registreringsrapporten er omtalt som et mulig ildsted. Registreringen viste at det var snakk om steinalder, men da det var mulighet for å finne strukturer knyttet til hus, ble det bestemt at området skulle åpnes med maskin.

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

Området ble åpnet ved hjelp av maskinell flateavdekking og renset ved hjelp av krafse og graveskje. For undersøkelse av kulturlagene som ble avdekket ble det brukt ulike metoder. Noen ble snittet, noen formgravd og et større lag ble gravd mekanisk i ruter på 1 x 1 meter og massene ble vannsåldet. Da det ikke ble påvist strukturer som stolpehull og kokegroper, ble det ikke foretatt innmåling avfeltet, men de undersøkte områdene ble markert på kartet.

Det ble avdekket en bergflate på ca. 5x 10 meter som ble undersøkt med tanke på helleristninger. Resultatet var negativt.

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

Utgravningen foreløp uten problemer. Da det ble gjort færre funn enn antatt ble undersøkelsene avsluttet etter 5 dager.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Undersøkellesområdet bar preg av dype plogspor og steinopptrekk. Den sørøstlige og østlige delen var dessuten preget av små elveløp og rester etter røtter. Området begrenset

seg naturlig mot vest og nord av et bolighus og i utstrekning mot øst og sør av at undergrunnen var svært vanntrukket og kun bestod av silt. De funnene som ble gjort ble tolket som sekundært deponert på grunn av vannsig og pløyning.

5.5 UTGRAVNINGEN

Det ble åpnet ca. 850 m² hvor tre mindre områder med kulturlagrester ble påvist. I tillegg ble det funnet enkelte potensielle strukturer. Det ble til sammen brukt syv strukturnummer. Funnene ble tildelt museumsnr. C-56156.

5.5.1 FUNNMATERIALE

Det ble gjort løse funn av flint og keramikk. Alle funnene holdt seg langs samme høydekurve på 38 m.o.h. Det ble funnet rester etter 2 kar av traktbegertype og 2 løse keramikkskår som trolig også er neolittiske. Karene var av lys gul til oransje gods, tykt og grovt magret med kvarts. Begge karene hadde vertikal strekdekor på buken, ett av karene hadde i tillegg V-formet dekorert vulst.

Under registreringen ble det funnet flint, bl.a. en skraper, av en type vanlig i den mellomneolittiske fasen. Flinten var av varierende kvalitet, fra lys til mørk grå, og noen av avslagene synes varmepåvirket.

5.5.2 STRUKTURER

S-1: Mulig stolpehull i forbindelse med S-3. 20 cm i diameter i plan og rund i form. 8 cm i profil med buete sider og rund bunn. Massen var brunsvart sand og grusblandet organisk. Funn av flint og bergkrystall.

Bilde 2: S-1. Stolpehull in profil. Tatt mot sør.

S-2: Mulig stolpehull. Tilsvarende S-1 i registreringsrapporten. Opprinnelig 54 x 50 cm i plan og oval i form. 21 cm dyp i profil med ujevn kant og buet bunn. Massen var mørk brun sand og grusblandet organisk med svake antydninger til kull. Tolkningen var usikker da der ikke var andre tilsvarende strukturer. Funn av flint.

Bilde 3: S-2 i profil. Tatt mot nordvest.

S-3: Kulturlagrest. 2 meter bredt og minst 7 meter langt område, skrånende mot øst, bestående av lys gråbrun spettet sand og grus. Det ble gjort funn av flint i plan. 4 ruter på 1x1 meter ble gravd og vannsåldet. Funn av flint. Laget var 1-3 cm tykt og er trolig utvasket.

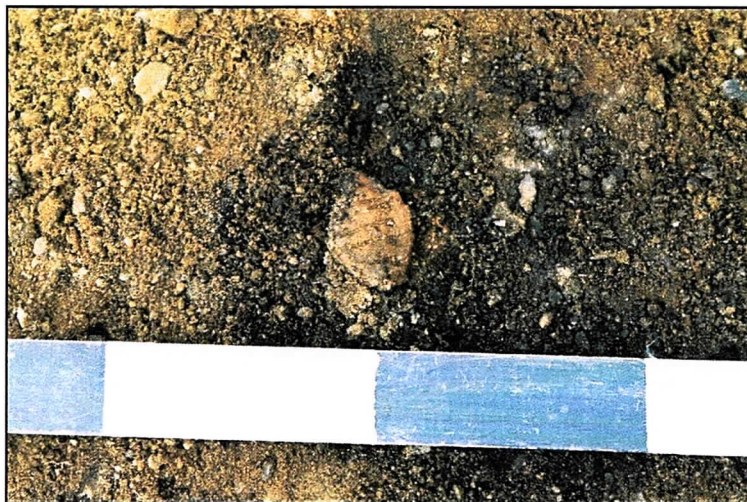
Bilde 4: S-3. Oversikt. Tatt mot nord.

S-4: Kulturlagrest. 120 cm bredt og 200 cm langt område, skrånende mot sørøst, bestående av brun, mørk brun og rødbrun sand og grus samt en større stein. Laget ble formgravd og tykkelsen varierte fra 2-20 cm i tykkelse. Ble tolket som sekundært deponert masse som resultat av pløying og utvasking. Det ble funnet flintavslag og keramikk av traktbegertype i laget.

S-5: Del av S-4. Funn av flint og keramikk.

Bilde 5: S- 4. Oversikt. Keramikken ble funnet ved steinen og ved funnposen. Tatt mot vest.

Bilde 6: Funnr. 26 in situ. Tatt mot vest.

S-7: Kulturlagrest/natur. Et område på ca 4 x 4 meter med forholdsvis organisk masse. Laget ble snittet og viste seg å være 2-10 cm dypt. Funn av keramikk. Området ble tolket so spor etter trær og de to skårene med keramikk som resultat av utvasking da de lå i plan av laget.

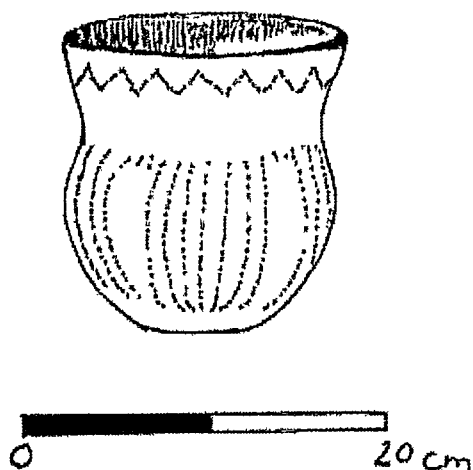
Bilde 7: S-7. Tatt mot sørvest.

5.5.3 DATERING

Bosetningsområdet kan dateres til rundt 3500-3000 f. Kr. på bakgrunn av traktbegerkeramikken som ble funnet. Denne perioden betegnes som mellom-neolitikum i Sør-Norge.

Bilde 8. Funnr.24, 25 og 26 – randskår og bukskår av traktbegerkeramikk.

TEGNING AV TRAKTBEGER SLIK KARENE PÅ BEDE KAN HA SETT UT.

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER

Det ble ikke tatt ut prøver da feltet manglet sikre strukturer.

5.6 VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON.

Alle funnene som ble gjort, inkludert løsfunn, lå alle langs den samme høydekoten. De fordelte seg horisontalt i en østgående bue fra sør mot nord. Det ble funnet flint avslag og keramikk. Under registreringen ble alle funn gjort i den registreringsjakten som lå over den samme koten.. Undersøkelser av tilsvarende steinalderboplasser viser at funnmaterialet ikke forflytter seg så langt bort fra boplassen. Det er derfor mest sannsynlig at alle funnene stammer fra samme opprinnelsessted, 3-5 meter mot vest, under et eksisterende bolighus

Funnmaterialet viste klart at det i området har vært bosetning i den mellomste fasen av yngre steinalder. Det ble funnet keramikk av traktbegertype, noe som kan datere bosetningen til 3500-3000 f.Kr. Skraperen (F- 4) som ble funnet under registreringen er også typisk for denne perioden.

Boplassen lå opprinnelig på et lite nes og funndistribusjonen antyder at den østvendte hellingen har vært benyttet. Funnområdet var på 38 m.o.h. og føyer seg inn i rekken av liknende funn gjort blant annet på Svinesund.

*Bilde 9: Oversikt over feltet langs høydekote 38 m.o.h.
Opprinnelig boplass trolig under bolighuset. Tatt mot nord.*

6. KONKLUSJON

Utgravningen viser at verdifull informasjon også produseres ved små undersøkelser av tilsynelatende ubetydelig karakter og at mangelen på klare strukturer ikke er avgjørende for tolkningen av materialet. Det er ikke vanlig å finne dekorert traktbegerkeramikk i Norge og utgravningsresultatene vil derfor bli en verdifull kilde til forståelsen av bosetningen i den mellomste fasen av steinalderen i Sør-Norge.

7. LITTERATUR

Dahle, Øystein 2004: *Kulturhistorisk Registrering i Sarpsborg Kommune Bede/Navestad gnr/bnr 1046/80*, Upublisert rapport ved Regionalavdelingen i Østfold Fylkeskommune.

Jaksland, L. & Tørhaug, V. 2004: "Vestgård 6 – en tidlignolittisk fangstboplass", i: H. Glørstad (red.) *Svinesundprosjektet, Bind 3, Utgravninger avsluttet i 2003, VARIA 56*, Kulturhistorisk Museum i Oslo, ss.65-145

Mikkelsen, Egil 2006: *Uttalelse om omfang og kostnader for undersøkelse av automatisk fredete kulturminner steinalderlokalitet ID 92 530 med hjemmel i lov om kulturminner av*

9.juni 1978, § 10, 1.ledd, første punktum. Reguleringsplan for del av Bede Berg Nordre, 1046/80, Sarpsborg Kommune, Østfold.

Nybruget, Per Oscar 2005: Prosjektplan. Arkeologisk undersøkelse av automatisk fredet kulturminne, steinalderboplass (lok.id. 92530). Forslag til reguleringsplan for del av Bede Berg Nordre, 1046/80, Sarpsborg Kommune, Østfold.

Rud, Mogens 1979: Jeg ser på oldsager. Danske oldsager i tekst og bilder, Politikens Forlag, København

8. VEDLEGG

8.1. STRUKTURLISTE

Strukturliste

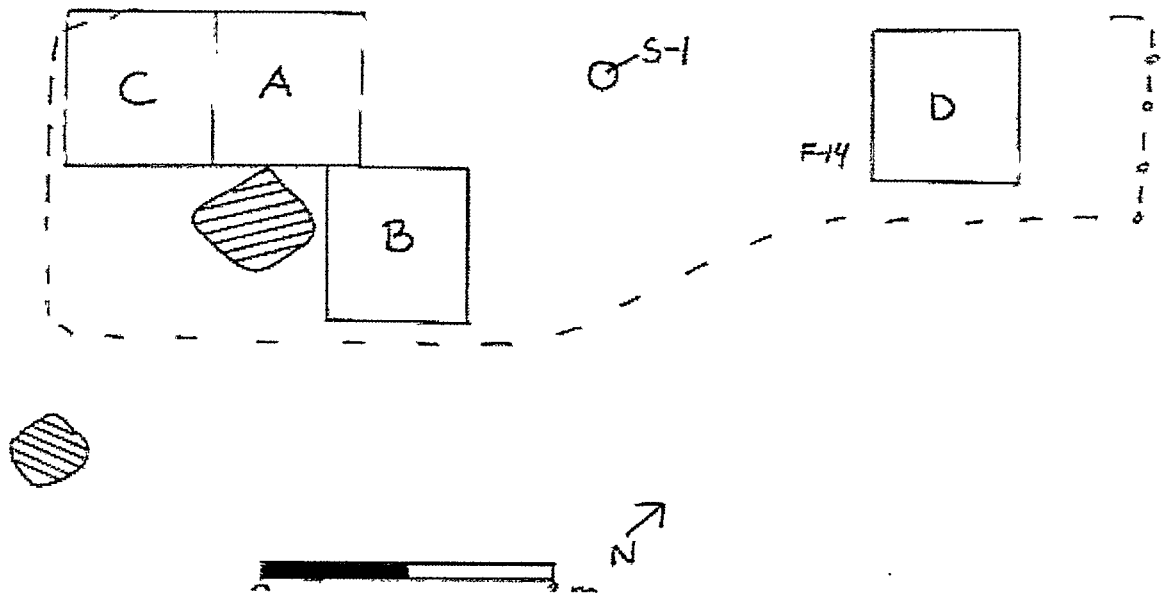
Str.nr.	Type	Form	Dimensjon(cm)	Dybde (cm)	Tolkning	Element/fyll	Kommentar
S1	Stolpehull	rund	20	8	Mulig stolpehull	Brunsvart sand og grusblandet organisk	F-13, F-20
S2	Nedgraving	oval	54 x 100	21	Mulig stolpehull	Mørk brun sand og grusblandet organisk. Svakt kullholdig.	F-2
S3	Kulturlagrest	ujevn	240 x 700	1-3 cm	Sekundært deponert masse	Lys gråbrun spettet sandblandet grus	F- 14
S4	Kulturlagrest	ujevn	120 x 260	2-20	Sekundært deponert masse	Brun sandblandet grus med noe organisk masse.	F-23, F-24, F-25
S5	Kulturlagrest	avlang	40 x 80+		Del av S-4		F-8, F-26
S6	Avskrives				Natur		
S7	Kulturlagrest	oval	360 x 400	2-10	Kulturlag sekundært deponert rundt røtter	Mørk brun sand og grusblandet organisk med enkelte nevestore stein	F-29, F-30

8.2. FUNN

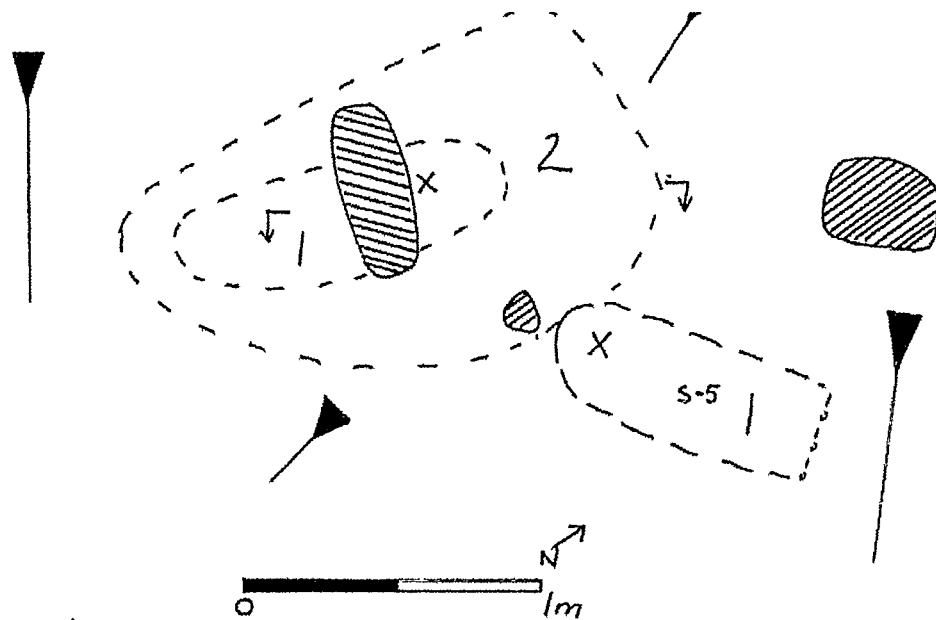
C-nummer	Funnnummer i felt	Gjenstand	Kontekst
56156 - 1	F-24+25	Keramikk	S-4, kulturlagsutvask
56156 - 2	F-26	Keramikk	S-5, kulturlagsutvask
56156 - 3	F-24+25	Keramikk	S-4, kulturlagsutvask
56156 - 4	F-30	Keramikk	S-7
56156 - 5	F-29	Keramikk	S-7
56156 - 6	F-28	Keramikk	Løsfunn
56156 - 7	F-13	Bergkrystall, avslag	S-1, stolpehull
56156 - 8	F-23	Flint, avslag	S-4
56156 - 9	F-14	Flint, avslag	S-3
56156 - 10	F-2	Flint, avslag	S-2
56156 - 11	F-4	Flint, skraper	Løsfunn
56156 - 12	F-5	Flint, skraper	Løsfunn
56156 - 13	F-11	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 14	F-1	Flint. fragment	Løsfunn
56156 - 15	F-3	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 16	F-8	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 17	F-12	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 18	F-10	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 19	F-7	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 20	F-8	Flint, avslag	Løsfunn
56156 - 21	F-9	Flint. avslag	Løsfunn

8.3. TEGNINGER

TEGNING 1 : OMRÅDE S-3

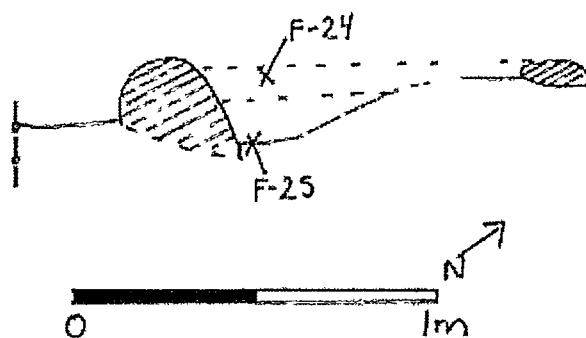

TEGNING 2 : KULTURLAGSOMRÅDET S-4 I PLAN

- . X = KERAMIKKFUNN
- 1 = BRUN TIL MØRK BRUN SANDBLANDET GRUS, SVAKT ORGANISK.
- 2 = RØDBRUN TIL BRUN SPETTET SANDBLANDET GRUS

TEGNING 3: S-4 I PROFIL

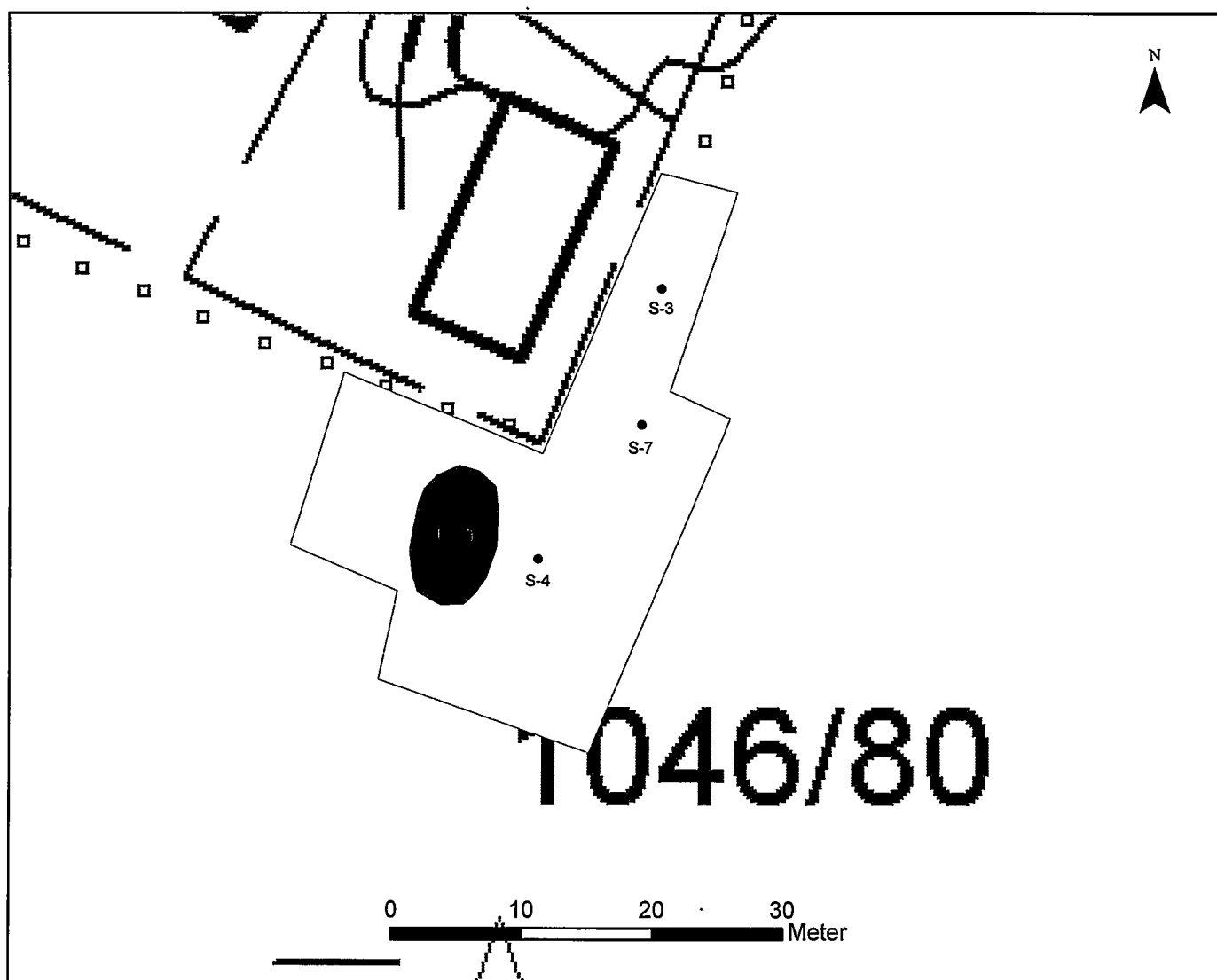
8.4. FOTOLISTE.

Cf.33699

Bilde	Motiv	Pått mot
1	Området før åpning	N
2	Utsikt over felt etter åpning.	N
3	Funnr.24/25. randskår.	
4	Funnr. 24/25. Randskår. Med målestokk.	
5	Funnr. 24/25. Rand og bukskår.	
6	Funnr. 24/25. Rand og bukskår. Med målestokk.	
7	Mulig ildsted i S-7	V
8	S-7 oversikt.	SV
9	S-6 plan.	VNV
10	S-5. detalj av keramikk In Situ (F-26).	V
11	S-5 plan.	V
12	S-4 under utgravning.	V
13	S-4 bak i bildet. S-5 til høyre.	SV
14	S-4 til venstre og S-5 til høyre for målestokk.	V
15	S-3 Rute C	N
16	S-3 oversikt under gravning.	N
17	S-2 profil	NV
18	S-1 profil	S
19	Oversikt over nordre del av feltet.	NV
20	Oversikt over nordre del av feltet.	NØ
21	Oversikt etter åpning.	N
22	Oversikt før åpning.	S
23	Oversikt før åpning.	V
24	Oversikt før åpning	NV

8.5. KART

OVERSIKT OVER STRUKTURER/FUNNOMRÅDER

KART OVER FELTET I GEOGRAFISK SAMMENHENG

